

Auxiliarul a avea: afix, clitic sau cuvânt?

MONA ELENA MOLDOVEANU
EMIL IONESCU
Facultatea de Litere
Universitatea din București

1. Datele: poziția auxiliarului *a avea*

Poziția canonică a auxiliarului **a avea** în română este, după cum se știe, preverbală:

(1) (a) Ion a dormit bine. (b) Ion l-ar citi¹.

A avea poate însă apărea și în poziție postverbală. Fenomenul este uneori denumit „conjugare inversată” și poate fi găsit atât în portugheza europeană, cât și în unele limbi balcanice. Formele de conjugare inversată corespunzătoare celor canonice din (1) (a)-(b) sunt date în (2) (a)-(b)²:

(2) (a) Dormit-a. (b) Citi-l-ar³.

Spre deosebire de formele canonice, formele inversate sunt marcate stilistic. Astfel, perfectul compus inversat este în româna contemporană utilizat în scopuri de expresivitate (artistică sau nu) și are un pronunțat caracter livresc. Formele inversate de condițional au și ele o puternică marcă expresivă, care însă trimite spre un alt nivel stilistic al românei actuale: în mod curent, aceste forme sunt întrebuințate în imprecășii.

2. Analize anterioare

În literatura consacrată auxiliarelor românești, fenomenul conjugării inversate a primit trei tipuri fundamentale de explicații: o explicație bazată pe conceptul de deplasare, o explicație bazată pe analiză declarativă⁴ și o explicație care folosește ideea de deplasare, la nivel morfo-lexical.

Explicația care se sprijină pe conceptul (sintactic) de deplasare (numită în acest studiu și „explicație – sau analiză – derivațională”) a fost formulată în cadrul teoriei G(overnment)&B(inding). Ea afirmă că verbul de conjugat se mișcă din poziția (FLEX(iune)) într-o poziție „mai înaltă” în arbore. Această poziție este fie COMP(lementizator) – Dobrovie-Sorin (1994) – fie TOPIC (considerată a fi specifică subiectului preverbal – Avram (1999)). Deplasarea are drept rezultat lăsarea în urmă a auxiliarului și obținerea conjugării inversate.

Explicația bazată pe analiza declarativă prezintă două versiuni:

- (i) Auxiliarul este considerat element lexical. El deține o trăsătură INV(ersiune) cu valoare booleană, + sau -. Când valoarea trăsăturii INV este minus, auxiliarul va fi preverbal. Valoarea „plus” justifică la rândul ei conjugarea inversată (Monachesi (1999), (2000)).
- (ii) Auxiliarul este considerat afix flexionar, cu distribuție multiplă în structura morfematică a cuvântului. Distribuția multiplă explică cele două realizări de conjugare (Barbu 1999).

În sfârșit, explicația care exploatează ideea de deplasare la nivelul cuvântului susține că auxiliarul – interpretat ca afix – se deplasează în poziție postverbală. Mobilitatea afixului dă astfel seamă de cele două forme de conjugare (Guțu Romalo (1962), (1968), (1974), (1985)).

În analiza pe care o vom prezenta în continuare, ne vom concentra asupra proprietăților avute de auxiliarul **a avea** atunci când ocupă poziție pre- și, respectiv, postverbală. Vom compara aceste proprietăți cu acelea pe care auxiliarul **a avea** le deține în mod independent de plasamentul său. Din compararea celor două seturi de proprietăți – în mare parte cunoscute – tragem concluzia că **a avea** preverbal este distinct de **a avea** postverbal, atât pentru perfectul compus, cât și pentru condițional. Ne întemeiem această afirmație, printre altele, pe faptul că **a avea** preverbal este implicat în realizarea unei structuri sintactice imposibil de realizat în condițiile în care el este postverbal. Vom încerca să argumentăm că distincția dintre cei doi **a avea** e exprimabilă în termenii deosebirii *afix sintagmatic–afix flexionar*⁵. În consecință, vom atribui pe **a avea** preverbal categoriei *afixelor sintagmatice*, iar pe **a avea** postverbal, categoriei *afixelor flexionare*. Dacă această analiză este corectă, ea pune în evidență un avantaj decisiv al abordărilor de tip declarativ, în raport cu abordarea de tip derivațional, deoarece arată că, în condițiile date, o analiză derivațională este inaplicabilă.

3. Proprietățile auxiliarului *a avea*

Auxiliarul **a avea** în oricare din formele sale (AT sau AC) deține un număr de proprietăți care sunt independente de plasamentul său. Astfel, formele din paradigmă sunt aceleași indiferent de poziționare, și nu se pot coordona:

- (3) *Am și ai știut ce se întâmplă acolo.
- (4) *Ar și aş protesta împotriva acestei decizii.

De asemenea, formele AT și AC nu prezintă ocurență independentă⁶.

- (5) – Ar face Ion asta?
– *(Da), ar_

În sfârșit, formele AT și AC nu pot fi suprimate⁷:

- (6) – Ar face Ion asta?
– *(Da), _face

Fenomenul interesant este însă covariația sistematică dintre anumite proprietăți și plasamentul (pre- și, respectiv, postverbal) al auxiliarului. Această covariație se manifestă în următoarele privințe:

- relația fonetică dintre gazdă și auxiliar
- posibilitatea de coocurență a auxiliarului cu negația și cu o subclasă de clitice adverbiale
- domeniul de cuprindere asupra anumitor structuri de coordonare⁸.

(i) *Relația fonetică dintre gazdă și auxiliar*

În poziție preverbală, auxiliarul **a avea** nu manifestă nici o tendință de adaptare fonetică la suportul său. El nu manifestă tendință de adaptare nici în interacțiunea cu

formele neaccentuate ale pronumelui personal, reflexiv sau cu formele negației – cu care de asemenea poate fi coocurent. Acest fenomen este vizibil în împrejurarea că **a avea** nu are realizări alternative fonetice (așa cum se întâmplă cu formele negației sau cu cele pronominale și reflexive neaccentuate)⁹.

În poziție postverbală însă, auxiliarul obligă gazda la adaptare fonetică, fapt care este tipic pentru afixele flexionare sufixate. Vom lua în considerație mai jos fenomenele de adaptare fonetică, atât pentru AC cât și pentru AT.

Adaptarea fonetică a gazdei la formele AC postverbale se realizează în două moduri:

(a) Prin prezența obligatorie a unui pronume personal sau reflexiv în formă neaccentuată (ocurența pronumelui ducând în acest caz la evitarea hiatului): **citi-l-aș, studia-l-aș**

(b) În mod excepțional, hiatul este evitat prin înlocuirea infinitivului scurt cu substantivul postverbal corespunzător (este vorba de substantivul **fire** din imprecția **fire-ar al dracului!** sau de substantivul **dormire** din forma inversată **dormire-aș**, unde hiatul este evitat prin transformarea lui **e** din vocală în semivocală.)

Pe de altă parte, adaptarea fonetică a gazdei la formele de AT postpuse se realizează și ea în două feluri:

(a) Când AT postverbal este precedat de pronume personal sau reflexiv aton, gazda se modifică prin adăugarea vocalei **u**.

(7) Văzutu-l-am vs. *Văzut-l-am

Modelul pare să fie cel al substantivelor masculine terminate în consoană, care, prin articulare cu articol definit, își modifică rădăcina:

(8) *Băiatl vs. Băiatul

(b) AT postverbal și gazda sa manifestă un grad înalt de solidaritate fonetică, vizibil în aceea că între segmentarea silabică și cea gramaticală apare o asimetrie. De exemplu, segmentarea gramaticală a formei **văzut-am** este **văzut** (rădăcină) și **am** (auxiliar de perfect compus, persoana I singular). Segmentarea silabică însă este **#vã#zu#tam**, nu ***#vã#zut#am**. Această asimetrie nu caracterizează formele *lexicale inversate*. De pildă, în:

(9) Iubit era de toți colegii

cele două segmentări coincid în punctul de separație a celor două unități lexicale.

Segmentare gramaticală: **-iubit-era-**

Segmentare silabică: **#iu#bit#e#ra**

(ii) *Posibilitatea de coocurență a auxiliarului cu negația și respectiv cu o subclasă de clitice adverbiale*¹⁰

Spre deosebire de **a avea** preverbal, **a avea** postverbal nu poate fi coocurent nici cu negația (a se vedea (10)-(11)), nici cu adverbele clitice (a se vedea (12)-(13)).

(10) (a) N-aș dormi. (b)*Nu dormire-aș! (c)*Dormire-n-aș!

(11) (a)N-am mâncat. (b)*Nu mâncat-am (c)*Mâncatu-n-am

(12) (a) Aș mai dormi. (b) *Mai dormire-aș.

(13) (a) Am tot mâncat. (b)*Tot mâncat-am.

(iii) *Domeniu de cuprindere a anumitor structuri de coordonare*

Auxiliarul postverbal nu poate avea domeniu de cuprindere asupra unei secvențe de verbe coordonate. AC:

(14) * [_citi și studia] –l-aș

AT:

(15) * [_cântat și dansat]-am toată noaptea

Dimpotrivă, domeniul de cuprindere a unei coordonări de verbe e o proprietate a auxiliarului preverbal:

(16) Am [cântat și _dansat toată noaptea]

(17) Dacă aș avea trei zile de vacanță, aș [dormi și _ mînca tot timpul]

Fenomenul cuprinderii unei secvențe de verbe coordonate de către auxiliarul **a avea** este în limba română contemporană supus unor severe constrângeri¹¹.

(A) În primul rând, verbele coordonate și ‘controlate’ de auxiliar trebuie să aibă același subiect:

(18) (a) Ion a [citit și _ studiat toată după-amiaza]

vs.

(18) (b) * Ion a [citit și Ioana _ studiat toată după-amiaza]

(B) În al doilea rând, verbele conjuncte trebuie să fie strict adiacente conjuncției:

(19) (a) Ion a [citit și _ studiat toată după-amiaza]

vs.

(19) (b) *Ion a [citit și, din plictiseală, _ studiat toată după-amiaza]

(C) În al treilea rând, verbele coordonate trebuie să aibă aceleași complemente și adjuncți:

(20) (a) Ion a [citit și _ studiat multe articole toată după-amiaza]

vs.

(20) (b) * Ion a [mers și _ cumpărat [două cărți de lingvistică]]

4. Afixe sintagmatice și afixe flexionare

Proprietățile enumerate mai sus își dobândesc mai multă relevanță, dacă sunt privite din perspectiva distincției afix–clitic–cuvânt. Este ceea ce vom face în continuare, folosindu-ne de următoarele instrumente de analiză:

- (i) Criteriile de deosebire a *afixelor* de *clitice* (Zwicky și Pullum (1983), Miller (1992))
- (ii) Criteriile de deosebire a *cliticelor* de *cuvinte* (Zwicky (1985))
- (iii) Clasificarea cliticelor în *afixe sintagmatice* și *clitice postlexicale* (Miller (1992))

4.1. Clitice versus afixe

Zwicky și Pullum (1983) au propus șase criterii de deosebire a afixelor (flexionare sau derivative) de clitice. Ele sunt următoarele:

A. Cliticele au în general un grad scăzut de selecție a gazdei. Afixele au grad înalt de selecție.

B. Există goluri arbitrare în setul de combinații dintre un afix și gazda sa. De pildă, în română, verbului **a rage** îi lipsește participiul și din această cauză are paradigmă incompletă. Dimpotrivă, combinația clitic–gazdă nu expune astfel de goluri arbitrare. De exemplu, combinația cliticului posesiv din engleză ‘s cu gazdele sale nominale este non-defectivă.

C. Pot exista incompatibilități fonolo-morfologice între un afix și gazda sa. Verbele și substantivele neregulate sunt manifestările acestui fenomen. Nu există însă iregularități de acest fel în domeniul combinărilor clitic–gazdă.

D. Cliticele au o contribuție uniformă la construcția sensului. De exemplu, cliticul verbal din engleză ‘v (de la auxiliarul **to have**) are tot timpul aceeași semnificație de auxiliar de timp. Afixele însă pot arăta anumite idiosincrazii semantice.

E. O combinație clitic–gazdă nu e supusă operațiilor sintactice, deoarece combinația aceasta este doar fonologică, nu și gramaticală. Nici o operație sintactică nu poate de pildă afecta combinația **I’v** din propoziția **I’v seen him**. În schimb, un cuvânt cu structură morfematică poate fi, de pildă, supus coordonării. Combinațiile afix–gazdă sunt așadar percepute ca fiind unități sintactice.

F. Cliticele se pot atașa unor gazde conținând un alt clitic. Afixele nu se pot atașa unei gazde conținând un clitic.

Vom adăuga la criteriile **A–F** două criterii propuse în Miller (1992):155-157:

M(iller)1. Un element care nu poate avea domeniu de cuprindere asupra unei coordonări de gazde nu poate fi un clitic postlexical, ci un afix.

M3¹². În cazul în care repetiția elementului este obligatorie pe fiecare conjunct, elementul repetat este în mod necesar un afix și nu un clitic postlexical.

4.2. Clitice versus cuvinte

Distincția *cuvinte-clitice* (și afixe), este susținută de Zwicky (1985) pe baza următoarelor argumente:

- (i) Ordinea alternativă a *cuvintelor* este de obicei ordine stilistică. Ordinea alternativă (dacă e posibilă) a *cliticelor* (afixelor) nu e stilistică.
- (ii) E tipic pentru *cuvinte* să fie unități decompozabile. E tipic pentru *clitice* sau *afixe* să nu poată fi analizate.
- (iii) Cuvintele pot fi omise în propoziție. Nu e caracteristic pentru clitice și afixe să fie suprimate.
- (iv) Pentru cuvinte pot exista pro-forme care să le înlocuiască. Nu există pro-forme pentru clitice și afixe.

- (v) Cuvintele pot fi „deplasate”. Aceasta nu este și o proprietate a cliticelor sau a afixelor.
- (vi) Cuvintele pot fi utilizate în izolare, situație în care ele au capacitatea de a forma singure un enunț. Nu se pot forma enunțuri cu afixele sau cu cliticele.

4.3. Afixe sintagmatice și clitice postlexicale

Într-o analiză consacrată conceptului de clitic, Miller propune ca acestei noțiuni să i se atribuie un statut preteoretic și să fie glosată prin conceptele mai precise de *afix sintagmatic* și de *clitic postlexical* (Miller (1992)). Ceea ce propune astfel Miller este de fapt o *clasificare* a cliticelor. Conform acestei clasificări, *cliticele postlexicale* sunt cuvinte sintactice cu reprezentare fonologică deficientă din punct de vedere prozodic. Din acest motiv, acestor entități le lipsește capacitatea de a forma un cuvânt cu autonomie fonologică. Regulile care dau seamă de aceste cazuri de cliticizare sunt, de aceea, reguli de prozodie fonologică, prin care cuvântul deficient prozodic se atașează unui cuvânt învecinat. În acest fel, se creează un nou cuvânt fonologic (Miller (1992):73). Un exemplu elocvent de clitic postlexical este forma **-i** a verbului **a fi** (de pildă, **casa-i goală**).

În privința *afixelor sintagmatice*, Miller este mai puțin explicit, dar din precizările sale se înțelege că această varietate de clitice se caracterizează prin faptul că sunt atașabile gazdei prin operații de care e responsabil lexicul, și nu fonologia prozodică postlexicală (Miller (1992: 109)). De altfel, întreaga analiză din capitolul 4 consacrată afixelor sintagmatice arată că pentru Miller acestea sunt elemente ale căror proprietăți se manifestă dincolo de nivelul cuvântului în care sunt încorporate¹³.

4.4. Reconsiderarea proprietăților lui *a avea*

În perspectiva criteriilor din secțiunile 4.1.–4.2, proprietățile pe care le deține **a avea** în mod independent de plasamentul său pledează în mod clar pentru natura lui nonlexicală. Într-adevăr, incapacitatea formelor sale de a participa la coordonări, incapacitatea de a avea ocurență independentă, precum și interdicția omisiunii sunt indicii ale lipsei de autonomie lexicală și sintactică.

Situația este mai complexă în cazul proprietăților dependente de plasamentul pre- și postverbal. Astfel, poziționarea postverbală coroborată cu natura nonlexicală este prin ea însăși un argument în favoarea statutului de afix flexionar, deoarece în română afixele flexionare sunt în mod tipic sufixale. Se adaugă la acest argument acomodarea fonetică la care este supusă gazda, precum și absența domeniului de cuprindere asupra coordonării. Toate aceste fapte pledează pentru statutul de *afix flexionar* al lui **a avea** postverbal.

Pe de altă parte, atunci când se află în poziție preverbală, **a avea** manifestă proprietăți *nonafixale* (și, desigur, nonlexicale). Pentru a recapitula datele deja prezentate:

- El poate deține domeniu de cuprindere asupra coordonării (a se vedea criteriile **M1** și **M3** ale lui Miller).
- Nu manifestă adaptare fonetică nici în raport cu gazda sa, nici în interacțiunea cu formele neaccentuate pronominale sau cu negația (criteriile **B** și **C**, Zwicky și Pullum (1983)).

Vom adăuga la aceste proprietăți însușirea că **a avea** preverbal nu prezintă goluri arbitrare în paradigmă și nici idiosincrazii semantice. În privința ultimei trăsături, este de precizat că ideea că auxiliarele *prezintă* idiosincrazii semantice este susținută în Barbu (1999): 44-45, 52. Din această proprietate, autoarea face un argument în sprijinul tezei că auxiliarele sunt afixe flexionare. O probă, în opinia sa, că auxiliarele prezintă astfel de idiosincrazii sunt valorile perfectului compus, ale condiționalului și ale viitorului. De pildă, perfectul compus poate fi folosit pentru a exprima prezentul (exemplu: **Acum chiar că m-am supărat**).

Dificultatea esențială cu acest argument este că valori de aceeași natură pot fi consemnate și în privința unor forme verbale despre care știm că sunt clitice. De exemplu, forma clitică de prezent, persoana 1 –s a verbului **a fi** poate fi utilizată pentru exprimarea viitorului în construcția **Dacă mă caută cineva, nu-s acasă pentru nimeni**. Într-un mod similar, forma clitică de persoana a III-a –i a verbului **a fi** poate fi utilizată pentru exprimarea trecutului în construcția **N-am știut că nu-i acolo**. Din aceste exemple nu conchidem că cliticele prezintă și ele idiosincrazii semantice. Tragem însă concluzia că *valorile stilistice consemnate nu sunt probe autentice de idiosincrazii semantice*. Un caz clar de idiosincrazie semantică este cel al pronumelui aton **o** care este referențial într-o construcție precum **Am citit-o**, dar expletiv în **Am încurcat-o**. Nu am găsit nici o situație comparabilă în privința auxiliarului **a avea**, fapt care ne-a condus la concluzia că **a avea** nu expune idiosincrazii semantice.

Toate proprietățile de mai sus caracterizează prin excelență cliticele, De aceea, îl atribuim pe **a avea** preverbal categoriei *afixelor sintagmatice*¹⁴.

A-l atribui pe **a avea** preverbal afixelor sintagmatice și pe **a avea** postverbal afixelor flexionare înseamnă a le asigura în cadrul unei analize mai tehnice (pe care nu o vom prezenta aici) reprezentări distincte în lexiconul morfologic. În mod corespunzător, formele verbale care încorporează aceste afixe distincte vor deține proprietăți distincte, pe care li le transmit afixele însele.

5. Concluzii

Dacă datele prezentate mai sus sunt relevante pentru statutul auxiliarului **a avea**, ele conduc la următoarele concluzii:

(i) Nici una din analizele menționate în secțiunea 2 nu dă seamă, în forma actuală, de proprietatea lui **a avea** preverbal de a deține domeniu de cuprindere asupra coordonării, deoarece nici una din aceste analize nu caracterizează distincția auxiliar preverbal–auxiliar postverbal în termenii *reprezentărilor* distincte. În particular, analiza derivațională se confruntă cu câteva dificultăți suplimentare de explicație:

- În această abordare, cliticele adverbiale sunt presupuse a fi încorporate sub nodul FLEX(iune), împreună cu verbul. În felul acesta, deplasarea verbului peste auxiliar (numită „deplasarea la distanță a centrului” – DDC – a se vedea Lema și Rivero (1989), (1990)) afectează și cliticele adverbiale (Dobrovie-Sorin (1994): 63). Prin această ipoteză, sunt explicate structuri de imperativ precum **Mai spune-mi !** în care indiciul că verbul s-a deplasat în poziția COMP împreună cu adverbialul ar fi faptul că cliticul pronominal (nu și cel adverbial) a rămas în urma verbului. Ipoteza conduce însă și la autorizarea unor secvențe incorecte; pe același tipar, structura **Am mai dormit** devine, prin DDC cu clitic adverbial încorporat, * **Mai dormit-am**.

- Poziția-țintă a DDC (COMP) prezice că o formă inversată e posibilă numai în propoziții principale, nu și în subordonate, deoarece COMP este ocupat de verbul deplasat (vezi și Avram (1999): 96). Predicția e însă infirmată de formele inversate ocurente și în propoziții subordonate (de pildă, **Mi-a destăinuit că pierit-au mulți acolo**).
 - Nu este explicată incompatibilitatea de ocurență dintre negație și conjugarea inversată. În consecință, nu se precizează de ce o structură ca * **Nu dormit-am bine** e incorectă.
 - Într-o versiune recentă a DDC, verbul de conjugat este deplasat nu în COMP, ci în poziția TOPIC (Avram (1999): 96-99). TOPIC este poziția presupusă a fi specifică subiectului preverbal în română, ceea ce conduce la predicția că nu putem avea simultan subiect preverbal și conjugare inversată. Însă predicția este incorectă. Statistic, este într-adevăr posibil să se arate că există o preferință pentru subiectul postverbal, atunci când se folosește conjugarea inversată. Dar o construcție precum **Mi-a povestit că mulți pierit-au acolo** este corectă și acceptabilă.
- (ii) Analizele declarative *pot* fi reformulate, astfel încât diferența de proprietăți dintre **a avea** preverbal și **a avea** postverbal să reflecte contribuțiile distincte ale acestor elemente; anume, contribuția lui **a avea** postverbal la constituirea *unității lexicale*, și contribuția lui **a avea** preverbal la posibila constituire a *structurii lexico-sintactice*. Astfel, atât în ipoteza că auxiliarele sunt afixe (Barbu (1999)), cât și în aceea că sunt elemente lexicale (Monachesi (1999), (2000) ¹⁵), este cu puțință ca descrierile lexicale ale verbelor care sunt (sau care încorporează) auxiliare preverbale să conțină informația relevantă. În mod esențial, aceasta este așa-numita informație pentru „trăsăturile de margine” („EDGE features”), reglementată în gramaticile declarative prin Principiul Trăsăturilor de Margine („EDGE Feature Principle”) ¹⁶. Această informație arată cum un element lipsit de independență lexicală, dar încorporat într-un cuvânt-gazdă își poate transmite proprietățile – în cazul de față, marcajul temporal sau modal – până la nivelul sintagmei care înglobează gazda.
- (iii) Analiza care face uz de deplasarea afixului în interiorul cuvântului poate fi și ea reformulată astfel încât să explice diferența dintre auxiliarul preverbal și cel postverbal. Și anume, deplasarea poate fi reconstruită tehnic drept o regulă lexicală de tipul celor folosite în gramaticile declarative. Regula în cauză s-ar aplica unei intrări lexicale precum **am știut**, cu rezultatul că auxiliarul ar fi plasat în poziție postverbală. Produsul regulii ar trebui, de asemenea, să specifice atât dispariția trăsăturilor de margine, cât și incompatibilitatea cu negația.
- (iv) Analiza derivațională *nu poate fi adaptată datelor mai sus-menționate*. Dificultatea este una tehnică și provine din chiar condițiile de aplicare a unei deplasări. O deplasare este corectă, dacă, printre altele, atât în structura de bază, cât și în cea derivată restul elementelor își păstrează proprietățile – adică *dacă elementele rămân aceleași*. De pildă, deplasarea care dă seamă de structura topicalizată **Pe Ion, Ioana nu-l mai iubește** este validă și pentru motivul că, atât în structura de bază (**Ioana nu-l mai iubește pe Ion**), cât și în structura rezultată, toți constituenții *nedeplasați* își păstrează proprietățile (și deci apartenența la categoriile de origine). Astfel, grupul nominal **Ioana** din structura de bază este grupul nominal **Ioana** din structura

derivată, iar grupul verbal **nu-l mai iubește** din structura de bază este grupul verbal **nu-l mai iubește** din structura derivată. De asemenea, în ipoteza că explicăm inversiunea auxiliar–subiect din franceză prin deplasarea auxiliarului peste pronumele aton (de pildă, **As-tu vu Jean?**), explicația este validă numai în măsura în care pronumele aton își păstrează în structura rezultantă toate proprietățile din structura de bază neinvertată (**Tu as vu Jean**).

În cazul unei deplasări prin care se obține o conjugare inversată, tocmai această condiție e încălcată: în timp ce în structura de bază (de exemplu, **am văzut**) auxiliarul deține anumite proprietăți în virtutea cărora îl atribuim unei anumite categorii de entități, în structura derivată (**văzut-am**), auxiliarul își pierde toate aceste proprietăți. *El nu mai aparține aceleiași categorii și, în consecință, nu mai este același element.* O deplasare prin care unele din elementele *nedeplasate* își modifică statutul, este excepțională în cel mai rău sens al cuvântului, pentru că induce cele mai arbitrare condiții de modificare a unei structuri.

NOTE:

¹ Este irelevant pentru obiectivele prezentei investigații să luăm poziție în disputa privind etimologia auxiliarului implicat în construcția modului condițional. Opțiunea noastră de a considera acest auxiliar ca reprezentând verbul **a avea** este așadar convențională și adoptată din considerente de simplificare a expunerii. Vom abrevia auxiliarul condiționalului cu AC, iar pe cel al perfectului compus cu AT.

² Este știut că formele inversate de condițional sunt admise numai pentru timpul prezent și în condițiile în care între verbul de conjugat și auxiliar se inserează forme slabe de pronume personal sau reflexiv. Pentru excepții, a se vedea mai jos, 3(i).

³ Poziția canonică a auxiliarului **a vrea** este de asemenea preverbală, și, întocmai ca auxiliarul **a avea**, **a vrea** prezintă și el conjugare inversată. Auxiliarul **a vrea** nu va face însă obiectul prezentului articol.

⁴ Analizele declarative nu recurg la conceptul de deplasare. În mod tipic, aceste analize se bazează pe conceptele de unificare și constrângere. Pentru o prezentare a gramaticilor bazate pe unificare și constrângeri, a se vedea Abeille (1993).

⁵ Termenul *afix sintagmatic* (engl. **phrasal affix**) are o istorie considerabilă, care, potrivit lui Klavans (citată în Miller (1992): 108), începe cu Eugene Nida. Accepția în care vom folosi acest termen în analiza de față este cea din Miller (1992), unde afixele sintagmatice desemnează elemente nonlexicale realizate pe o gazdă lexicală și cu posibile manifestări în sintagma care înglobează gazda.

⁶ În privința auxiliarului temporal, este totuși de semnalat omisiunea verbului de conjugat în variantele vorbite ale limbii române (Iordan 1975:253):

– Ai mâncat?

– Am_

Se pare însă că această omisiune este susținută de omonimia cu verbul predicativ **a avea** (la persoana I singular). Nu cunoaștem omisiuni analoge pentru formele neomonime:

– A mâncat?

– * A_

Pentru acest motiv, suntem înclinați să acordăm formelor AT același statut cu cel al formelor AC în privința testului de ocurență independentă.

⁷ În privința formelor AT se poate face aceeași observație ca la nota 6. Anume, e posibil ca omisiunea AT în varianta vorbită a românei contemporane să se datoreze faptului că elementul care rămâne în urma suprimării are independență sintactică, în calitatea sa de formă omonimă cu participiul.

⁸ Prin „domeniul de cuprindere” (engl. **scope**) avut de un element asupra unei structuri sintactice, înțelegem capacitatea acelu element de a influența corectitudinea sintactică și/sau interpretarea semantică a structurii, în condițiile în care elementul este elidat în structura respectivă. În construcția **am citit și recitit scrisoarea ta**, auxiliarul **am** are domeniu de cuprindere asupra structurii de coordonare **citit și recitit scrisoarea ta**,

deoarece ambele verbe sunt interpretate ca fiind la timpul perfect compus, în ciuda faptului că auxiliarul este elidat în vecinătatea verbului **recitit**. În schimb, în construcția * **Această societate este precapitalistă și industrială**, prefixul **pre-** nu are domeniu de cuprindere asupra coordonării **capitalistă și industrială**, deoarece el nu poate fi subînțeles înaintea celui de-al doilea conjunct.

⁹ Neadaptarea fonetică la gazdă nu este însă un comportament obișnuit. Prefixele *se adaptează* fonetic suportului; prefixul **de-**, spre exemplu, are două realizări deosebite, în funcție de particularitățile fonetice ale gazdei: **des-** atunci când gazda începe cu o consoană surdă (*despărți*), și **dez-** atunci când gazda începe cu vocală sau consoană sonoră (*dezarticula, dezbrăca*)

¹⁰ Adverbele în cauză sunt **și, cam, tot, mai**. Statutul acestor adverbe este subiect de dezbatere în lingvistica românească de astăzi. În cele ce urmează, le vom considera afixe sintagmatice, datorită următoarelor proprietăți: (i) Au distribuție restrânsă (se combină numai cu verbe finite și cu forme infinitivale). (ii) Au topică rigidă: ocupă numai poziție preverbală. (iii) Au sferă de cuprindere asupra coordonării. (iv) Pot avea corespondente lexicale sau sintagmatice, cu care sunt în distribuție complementară: **mai-din nou, și-deja, imediat, cam-aproximativ, tot-în continuare: Ion a și /* deja venit. Ion a venit * și /deja**. Pentru o interpretare a acestor adverbe ca afixe lexicale, a se vedea Barbu (1999): 59-61.

¹¹ După cunoștința noastră, fenomenul e consemnat prima dată în Barbu (1999): 54 (a se vedea în special nota de subsol 16). Construcția este însă acolo considerată caracteristică doar limbii vorbite (și prin urmare, nereprezentativă pentru limba standard), iar în plus este socotită ca fiind lipsită de condiții clare de gramaticalitate. Fenomenul e însă foarte bine reprezentat în limbajul presei din ultimii patru-cinci ani, iar gramaticalitatea sa pare să fie caracterizată într-o măsură semnificativă de cele trei condiții enumerate mai sus. Una din ele (condiția de adiacență între conjuncție și verbele conjuncte) se găsește formulată chiar în Barbu (1999).

¹² Simbolurile **M1, M3** codifică criteriile C1 și C3 din Miller (1992): 155-157

¹³ De fapt, Miller numește prin „afixe sintagmatice” unele din entitățile pe care Zwicky le denumește prin termenul „clitice speciale”. *Cliticele speciale* se deosebesc la Zwicky de *cliticele simple*. Cliticul simplu reprezintă un morfem liber, neaccentuat, care poate fi redus din punct de vedere fonologic, forma rezultantă fiind subordonată fonologic cuvântului următor. Cliticele simple au corespondent lexical. Spre deosebire de acesta, cliticul special reprezintă o formă neaccentuată care se comportă ca o formă liberă accentuată și care are același sens cognitiv și o structură fonologică similară.

Din această perspectivă, un clitic special tipic („afix sintagmatic” în termenii lui Miller) este genitivul **‘s** din engleză

¹⁴ Mai rămân de discutat, din perspectiva criteriilor lui Zwicky și Pullum, criteriul distribuției, cel al implicării cuvântului cliticizat în operații sintactice și cel al imposibilității de combinare a unui cuvânt cliticizat cu un afix. În privința primului criteriu, vom remarca faptul că, într-adevăr, spre deosebire de afixele sintagmatice din alte limbi, auxiliarul preverbal **a avea** este nestandard, el având o distribuție limitată ce-l apropie de afixele flexionare. Pe de altă parte, faptul că el și gazda sa sunt implicați în coordonări (cu forme verbale sintetice – de pildă, **Am spus și repet**) pare să constituie un argument în același sens. Numai că suportul posesivului **‘s** din engleză (de pildă, **Mary’s** din construcția **John and Mary’s child**) se comportă identic sub acest aspect, în sensul că este și el implicat în coordonări – și este totuși un afix sintagmatic. S-ar putea, în aceste condiții, ca incapacitatea de a fi implicat în operații sintactice să caracterizeze în mod decisiv numai combinațiile dintre un clitic postlexical și gazda sa (de pildă, **I’ve** din engleză).

În sfârșit, faptul că pronumele personale și reflexive atone, precum și negația (cu care auxiliarul preverbal se poate combina la stânga sa) sunt afixe – așa cum convingător se demonstrează în Barbu (1999) – ar putea fi și el invocat ca argument în sensul afixalității lui **a avea** preverbal. Problema e însă că o dată ce se admite că afixul sintagmatic e încorporat în cuvânt prin reguli de lexicon (așa cum Zwicky însuși procedează în analiza cliticului posesiv), și nu prin reguli postlexicale prozodice, devine foarte greu de susținut că un clitic închide categoric posibilitățile de combinare ulterioare cu un afix. Din nou, această caracterizare se potrivește mult mai bine cliticelor postlexicale.

¹⁵ Este totuși de remarcat că ipoteza naturii lexicale a auxiliarului **a avea** susținută de Monachesi are de înfruntat dificultăți insurmontabile. Datele menționate în Guțu (1962), (1968), (1974), (1985), în Barbu (1999), ca și în prezenta analiză pledează categoric împotriva statutului lexical al auxiliarului **a avea**.

¹⁶ Trăsăturile de margine și principiul care le reglementează distribuția au fost folosite în analiza posesivului englezesc **‘s** care, după cum e cunoscut, are și el domeniu de cuprindere asupra coordonării (de

exemplu, în [John and Mary]'s child). Pentru literatura din jurul acestei probleme, a se vedea Miller (1992):109-140 și Halpern (1995): 97-143.

Referințe:

- Abeillé, A.** *Les nouvelles syntaxes. Grammaires d'unification et analyse du français*, Armand Colin, Paris, 1993
- Avram, L.** *Auxiliaries and the Structure of Language*, Editura Universității din București, 1999
- Bouma, G. E. Hinrichs, G.-J. M. Kruijff și R. Oehrle** (eds.), *Constraints and Resources in Natural Language Syntax and Semantics*, CSLI Publications, Stanford, CA, 1999
- Barbu, A.-M.** *Complexul verbal*, Studii și Cercetări Lingvistice, L, nr.1, București, 1999, p. 39-84
- Coteanu, I.** (coord.) *Limba română contemporană. Fonetică, fonologie, morfologie*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974
- Idem, *Limba română contemporană. Fonetică, fonologie, morfologie*, (ediție revăzută și adăugită), Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985
- Dobrovie-Sorin, C.** *The Syntax of Romanian*, Mouton de Gruyter, Berlin, New York, 1994
- Gerlach, B. și J. Grijzenhout** (eds.), *Clitics in Phonology, Morphology and Syntax*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia, 2000
- Guțu-Romalo, V.** *Forme verbale „compuse”*, Studii și Cercetări Lingvistice, EA, nr.2, 1962, p. 191-199
- Idem, *Morfologie structurală a limbii române*, Editura Academiei, București, 1968
- Idem, *Verbul*, în **Coteanu** (coord.) (1974), p. 198-248
- Idem, *Verbul*, în **Coteanu** (coord.) (1985), p. 165-219
- Halpern, A.** *On the Placement and Morphology of Clitics*, CSLI Publications, Stanford, CA, 1995
- Jordan, I.** *Stilistica limbii române*, Editura Științifică, București, 1975
- Lema, J. și M. L. Rivero**, *Inverted Conjugation and V-second Effects in Romance*, XIXth Linguistic Symposium on Romance Languages, Columbus, Ohio, 1989
- Idem, *Types of Verbal Movement in Old Spanish: Modals, Futures and Perfects*, manuscris, Universitatea din Ottawa, 1990
- Miller, Ph.** *Clitics and Constituent Structure*, Garland, New York, 1992
- Monachesi, P.** *The Syntactic Structure of Romanian Auxiliary (and Modal) Verbs*, in **Bouma, Hinrichs, Kruijff and Oehrle** (1999), p. 101-118
- Idem, *Clitic Placement in the Romanian Verbal Complex*, în **Gerlach și Grijzenhout** (2000), p.255-294
- Rivero, M. L.** *Clause Structure and Verb Movement in the Languages of Balkans*, Natural Language and Linguistic Theory, 12, 1994, p. 63-120
- Zwicky A.** *Clitics and Particles*, Language, volume 61, (2), 1985, p. 283-305
- Zwicky A. și G. Pullum**, *Cliticization vs. Inflection: English n't*, Language 59, (3), 1983, p. 502-513

Abstract

In the present analysis, we concentrate on the properties which the Romanian auxiliary *a avea* has with respect to its preverbal and postverbal position. We compare these properties with the ones *a avea* has irrespective of its placement. From this comparison we draw the conclusion that the preverbal *a avea* is distinct from the postverbal one in either of its realizations. We defend this analysis among others, by the argument that the preverbal *a avea* may be involved in the construction of a syntactic structure which is not possible if the auxiliary is postverbal. The structure

in question is a coordination of participles/bare infinitives, with the auxiliary taking scope over the conjuncts.

We further argue that the distinction between the two *avea* may be expressed in the terms of the distinction *phrasal affix-inflectional affix*. Consequently, we assign the preverbal auxiliary to the category of phrasal affixes, and the postverbal one to the category of inflectional affixes. If our analysis is sound, it shows an important advantage of the declarative, non-derivational, techniques over the derivational ones, because a consequence of what we hold is that a movement-based analysis of inverted conjugation is just inapplicable.